

Esoteeriline pärimus Kirna mõisas ja maagial põhinevad mõistmisviisid¹

Kristel Kivari

Teesid: Artikkel analüüsib Kesk-Eestis asuva Kirna mõisa kui esoteerilise ravikeskusega seotud lugusid, mis on koondanud hulga uusvaimses keskkonnas liikuvaid ideid. Sealne õpetus põhjendab mõisa ravivat toimet eriti tugevate maast ja kosmosest lähtuvate energiasammastega, millega liituvad paljud müütilises reaalsuses toimivad kujud nagu mungad, tulnukad ja inglid. Tervenemine mõisas tähistab inimeste elus spirituaalset pööret, mille tulemusel mõtestatakse ümber nii ümbritsev keskkond kui ka isiksuse koht selles. Visioonlikes tervenemislugudes peegeldatakse ratsionaalsest mõistmisvormist erinevat, psühholoogilisele ja tõlgenduslikule seosele rajanevat suhet rääkija ja teda ümbritseva keskkonna vahel, mis loob ja kujundab spirituaalselt uuenenud identiteeti. Kehaliste tajude olulisus tõlgendusprotsessis toetab intuitsioonil põhinevat tähendusloomet, mis vastandub valitsevale materialistlikule kultuurile, kuid samal ajal ka lähtub sellest. Artikkel põhineb intervjuudel mõisas tegutsenud ravitsejate Helle Aniko ja Henn Hundiga, samuti patsientidega, kes seostavad füüsilist ja vaimset tervenemist Kirna mõisa õpetusega.

Märksõnad: esoteerika, kehalisus, Kirna mõis, maagia, uus vaimsus

Sissejuhatus

Hiljuti jagas Aasiast pärit sõber mälestusi oma vanaemast. Ta rääkis oma pere üsna tüüpilise loo, kus katoliiklikus külas elanud ja seda usku kandnud vanaema maailmavaade oli tema suurlinna siirdunud järeltulijatele võõras. Võõristus sai eriti ilmseks vanaema surma järel, kui pere ei osanud korraldada tema soovi: tellida preestrilt mälestuspalve. Loo lõpetuseks rääkis sõber, et ta oli läinud külla, kus vanaema elas, ja tõdes seda meenutades: “Külas läks minu jaoks kõik paika, ma korraga mõistsin oma vanaema usku.”

Selline sageli viidatud koha vahendusel mõistmise hetk väljendab lugude, mõtete või inimeste kuulumist teatud keskkonda. Ratsionaalsest kuuldusloetust saab intiimne kultuurikogemus, millesse on haaratud kõik meeled. Erinevad liikumised, mida peetakse uue vaimsure alla kuuluvaks, on briti

religioonisotsioloogi Colin Campbelli järgi hõlmatud mõistega *kultuslik miljöö* (vt Altnurme 2013). Ehkki selle all on mõistetud kultuurilist keskkonda, milles erinevad praktikad, suunad ja mõttevoolud moodustavad mitmekesise subkultuuri, saab seda mõistet kasutada ka otseses tähenduses, et märkida uusi vaimseid tegevusi, mis kasutavad erinevaid maagia- ja rituaalivõtteid. Nende tegevuste kaudu tekib pühadustunnet tähistav ja esile kutsuv keskkond, mis hõlmab tõlgendustesse lisaks intellektile ka ootusi, kehalisi impulsse ja meelekogemusi. Küllastades 2010. aastal eriliste energiatega poolest tuntud Kirna mõisa, valdas mind korduvalt samasugune koha peal mõistmise tunne. Juttusid täiendas rääkijate hääletoon, vormiküllane mõisapark ning seegi, et saabusin sinna alati pärast mõnetunnist reisi.

Käesolevas artiklis analüüsin Kesk-Eestis, Türi ja Paide vahel asuva mõisa ning sellega seotud tervenemislugude abil erinevaid mõistmisvorme, mis tulevad esile üldiselt sekulaarses, teaduslik-tehnilistel alustel seisvas ühiskonnas paiknevas esoteerilises ravitsemiskeskuses. Mõistmisvormide all mõtlen mitmesugust tähendusloomet, kus usundilised tõlgendused vormuvad loova, ent eristuvalt sünteesiva mõistmise kaudu. Mitmed uurijad on rahvausundit käsitledes pööranud tähelepanu usule kui erilisele epistemoloogiavormile, milles seostel ja osadusel rajanevad suhted saavad olulisemaks kriitilisest lahususprintiibist elava ja elutu vahel (Greenwood 2009: 99; Latour 1993: 10; Tambiah 1990: 86).

Artikkel põhineb 2010. aastal lindistatud intervjuudel Kirna mõisas tegeutsenud ravitsejate Helle Anniko ja Henn Hundiga ning sama aasta sügisel lindistatud süvaintervjuudel mõisa viie patsiendiga.²

Artikli esimeses osas tutvustan Kirna mõisas jagatava õpetuse kohta Helle Anniko selgitusi, mis järgivad esoteerilise raamistiku tunnuslikke jooni. Järgneva analüüsi kaudu näitan, et kehaliste kogemuste tajumine ja interpreteerimine moodustab Kirna mõisale ja selle patsientidele esoteerilise (metafüüsilise) elutunnetuse keskme, mille ümber vormuvad erinevatest traditsioonidest mõjutatud lood. Need lood on vaadeldavad nii “kultusliku miljöö” kui ka Lauri Honko traditsiooniökoloogia metafoorse ja sõnasõnalise mõistmise kaudu, vaate kaudu, mis seob traditsiooni selle toimimiskeskonnaga ning mille abil rakendatavad mõistmisvormid moodustavad loova traditsiooniprotsessi (Honko 1985). Järgnevad sissevaade esoteerilise mõtteviisi arengusse, eeskätt Antoine Faivre’i seisukohtade vahendusel, ning maagilise teadvuse ja maagilise seose vaatlus. Pärast neid osasid avan patsiendilugude ja nende konkreetsete ravijateni jõudmise lugude vahendusel raviviisi ja selle tähenduse patsientidele. Selle osa üldistused on koondatud tervenemisvisioone ja maagial põhinevat seost käsitlevasse peatükki, millele järgneb kokkuvõte.

Energiad Kirna mõisas kui vaimne arengutee

Paide ja Türi vahel asuva Kirna mõisa kujundamine esoteeriliseks õppe- ja ravikeskuseks sai alguse 1997. aastal, mil ravitseja Helle Anniko leidis mõisa sattudes erilisi energiapunkte. Pärast mõisa korrastamist ja külastajatele avamist on kohad tähistatud pinkidega, millel istuja võib ravida näiteks oma probleeme kopsudega, seljavaluga või tegeleda sotsiaalse või vaimse poolega “kõrgema mina”³ pingi peal istudes. Helle tõlgenduste kohaselt võib mõisa aias kokku puutuda erinevate üleloomulike ilmingutega, mis laiendavad mõisas kogetavat reaalsust nii planeetide kui ka maa sisemuse suunas. Üheltpoolt on Helle ja tema abilised rakendanud koha kujundamisel endast lähtuvaid üleloomulikke võimeid energiasammaste määramisel, nende “seadistamisel” tööks kindlate haiguste ja probleemidega, ent samavõrra väljendavad nad oma võimet luua kanaleid inimese ja üleloomuliku vahele, mida märgivad viited kosmosele, keskaegsetele munkadele või muudele nägemustele. Tuleb märkida, et “üleloomulik” on uuriija määratlus, usundilisi tõlgendusi jagavad inimesed tajuvad piire loomuliku ja üleloomuliku vahel alateadlikult: mõisas jagatava õpetuse sisuks on täita üleloomulikkuse sfäär mõtestatud motiivide, tõlgenduste ning mitmesuguste omavahel seoses olevate märkidega. Ratsionaalses maailmas üleloomulik on mõisas jagatavates tõlgendustes loomulik ja enesestmõistetav. Maakiirguse kontseptsioon, millele Kirna õpetus kõige laiemalt tugineb, lähtub ideest, et maakoos paiknevad lõhed mõjutavad nende kohal asuvaid looduslikke vorme, ehitisi, loomade ja inimeste tervist. Mõisa tegevus haakub laiema vitsa- ja pendlitraditsiooniga, mis sõnastab nähtamatu mõju inimesele veesoontest, Hartmanni kiirgusvõrgustikust või geoloogilistest iseärasustest lähtuva loodusjõuna.

Helle: Kui ma 97 siia tulin, siis ma vaatasin, oioi, siin on nii suured need energiaväljad, et nädala ajaga panin need põhilised kohad paika ja nüüd täiendame kogu aeg. Meil on kosmiline kiirgus väga tugev, niisamuti geoloogia. Geoloogia, kivimid, maagid, kõik mis meie jalgade all on, sellest sõltub meie tervis.

Ehkki õpetus paigutub üldisesse vitsa- ning pendlitraditsiooni, on sellele iseloomulik ideoloogiline rõhuasetus, mis seostab inimese tervist eelkõige vaimsete muutustega. Erinevad kiirgused, maalõhed ja energiasambad on vaid meediumid esoteerilise reaalsuse ja inimkeha vahel, mis toetab vaimsetel alustel seisvat minapilti. Seega ei ole Kirna õpetus taandatav üksikule usundilisele motiivile, tegemist on dünaamilise tõlgendusraamistikuga, üksteisele alternatiivi pakkuvate motiividega, mis lähtuvad eelkõige konkreetsest kohast.

Maalõhede (geoloogia) ja vitsa kasutamise ajalooline kokkukuuluvus viitab loodusteaduste varasele etapile, mis omakorda hõlmab nii varajasi teooriaid maavaradest pihkuva auru või magnetile sarnase väe kohta, ent samamoodi viiteid ennustusmaagiale ja peidetud varanduse muistenditele. Seda kokkukuuluvust on kandnud vaade inimesele kui ümbruskonnaga aktiivses ja vastasmõjulises suhtes olevale olendile. Ühtlasi väljendab see põhimõtte ideed looduse üldisest hingestatusest. Maapind elab, “energiad tõusevad ja vajuvad”, kogu olev on seotud nähtamatu kiirguse või väljaga. See mõtteviis on vastupidiselt materialistlikule keha ja vaimu lahususe printsiibile jätkunud vitsa⁴ ja pendli aktiivses kasutamises alternatiivmeditsiinis, erinevates diagnostika- ja selgeltnägemistehnikates. Vits võib leida maapõues peituvat, ent teaduslikul tõendustel põhineva maailmavaate kõrval on pildad saanud omamoodi ratsionalistlikuks töövahendiks, et tuua esile üleloomulikku reaalsust iseeneses ja inimese võimet hankida selle abil vajalikku teavet.

Eelnevat jätkates oleks piirav siduda Kirna mõisa ravivaid energiapunkte ranges põhjus-tagajärg seoses kas maapinnast, energiakanalitest või kosmosest tulenevate mõjutustega. Pigem esindab mõisas jagatav õpetus loovat esoteerilist tõlgendusraamistikku, milles konkreetsemad motiivid (astroloogia, tõlgendus, mis toetub maalõhedest ja veesoontest õhkuvale kiirgusele, teadvuse/alateadvuse eristamine jm) kannavad ajalooliselt esoteerika valdkonnaks peetud mõttevoolu, ent mille kujunemist on enim mõjutanud protestantismi mõjul kujunenud teaduslik maailmapilt. Maapõues peituva seos tähtede ja planeetidega on üks järjepidevaid esoteerilisi motiive, millest muude tõlgenduste seas jutustab ka Helle:

Helle: [Negatiivsuse] *mahavõtmiseks me kasutame galaktilist jõudu, me kasutame maapõuest tulevaid voole. Kuidas on juhtunud siia niisugune kolm hektarit positiivseid tsoone kohe üksteise otsas? On positiivne koht, negatiivne koht, positiivne koht, negatiivne koht. Ja muidugi sellepärast, et see geoloogia on niisugune nagu ta on, ja ülevalt, kõik need kiirgused annavad välja, planeetid vastavalt inimesele, see astroloogia ju põhineb sellel, milline planeet mõjutab mingisugust inimest.*

Ta rõhutab, et Kirna on üks viiest tugevaima mõjuga energiakohast maailmas. Selline rõhuasetus käsitleb paika kui looduslikku etteantud võimalust. Samal ajal on oluline ka Helle ja ta abiliste tegevus. Olgugi ravi allikaks looduslik toime, on sensitiivsetel inimestel võime olla uut võimalust, tervist ja täiust pakkuvale perspektiivi kanaliks, vahendajaks ja suunajaks. Maapinnast ja kosmosest õhkuv kiirguse sõlmpunkt on inimene, kes moodustab juurdepääsutee eelpoolmainitud väärtustele. Kanaliks olemine on küll üks spiritismi-tehnikaid, ent Hellet ei saa siiski pidada kanaldajaks selle klassikalises mõttes. Kui

kanaldamine tähistab üleloomulikust allikast pärinevat, ent meediumi poolt sõnastatud ilmutust (Hanegraaff 1996: 27), siis Hellet võib pigem pidada Kirna õpetuse kujundajaks ja kontrollijaks erinevate viidete kaudu. Mungad ja kosmoseolendid, kes teda aitavad, ei ilmuta sõnumeid ja ettekirjutusi, mida Helle teistega otseselt jagaks, pigem moodustavad nad toetava viitestiku, millele on võimalik läheneda kanali kaudu. Seega võib kanaldamistehnika taustal pidada Helle viiteid pigem müstilisteks visioonideks, mis selle uusvaimse vooluga otseselt ei haaku (vt Hanegraaff 1996: 33–34). Kanal märgib sel puhul üheltpoolt küll sidet inimese ja usundilise reaalsuse vahel, ent tähistab ka kindlaid kohti, kus viibides võib “kanalisse siseneda”.

Helle: See ongi kosmiline puhastus, ülevalt on Alfa-Romeo kanal, mille kaudu siis me näeme värve, mille kaudu me puhastame iseennast ja siis läheme välja tasanditele, sest inimese ümber on seitse välja. Eetertasand on hästi ligidal, poolteist meetrit, siis on astraal, see millega me kosmosega ühendust võtame. Ja ma ütlen, et kui te tahate sada protsenti kasu saada, siis teiega tehakse tööd ülevalt kosmosest. Ja muide, praegu seisab mitu munka siin, kes näeb, see näeb, kes ei näe, see ei näe. Energiad muutuvad. Isegi, kui mööda läheb, energia muutub. Külmaks, soojaks, või vastupidi. Me siis kasutamegi seda loodusandi ja seda munkade tarkust.

Olgugi Helle ja Kirna mõisa küllastajate visioonid kogetud poolmüütilises reaalsuses, on nendes ometigi läbiv korrastatus, ratsionaalsus ja realistlikkus. Inimkeha ümbritsevad sfäärid jagunevad värvide järgi, värvidel (niisamuti kui teadvuse eri tasanditel) on oma jaotus, mis peegeldab inimese teekonda vaimsel teel. Ratsionaalne pool koondub hajusate uusvaimsete tõekspidamiste ümber, mis on loovaks raamistikuks kogemuste ja tajude tõlgendamisel.

Vaimset arengut, ühte uusvaimse liikumise keskset, erinevate tõlgenduste ja õpetuste kaudu toimivat lugu, kujutatakse lineaarsena, milles inimese orientatsioon liigub materiaalselt ning sotsiaalselt fookustelt enam vaimsete ning individuaalsete poole. Lea Altnurme kirjutab, et nimetatud müüt on välja kasvanud teaduslikust evolutsiooniteooriast, mis ei inspireerinud religioosseid otsijaid seni, kuni seda rikastati erinevate usuliste ideedega, nagu nt õpetused reinkarnatsioonist, hingest, mitmesugustest energiatest, karmast jms, ning kogu loodut haaravale arengule lisandus vaimne mõõde (Altnurme 2013 (ilmumas)). Energia kui indiviidi ühenduse taju looduse ja müütilise keskkonnaga sisaldab endas muutumise potentsiaali. Muutumine ise, “tegelemine vaimsete asjadega”, nagu sellesuunalisi huvisid sageli märgitakse, hõlmab Kirna mõisa või muud õpetuses osalemist, kusjuures “looduse energiatega tajumine” või “enese avamine” tähistab üheltpoolt selle ringi lugude jagamist ning vastava keskkonna loovat ja tõlgenduslikku peegeldamist.

Helle: No vot esimene võimalus, kohe kui te siit mäest üles hakkate minema siis hakkate stressist vabanema. Stress on kõikide haiguste alus. Pidage seda meeles. Stress võrdub vähjaga, kõige raskema haigusega. Me oleme võimelised aitama inimesi, AGA inimene peab ise kaasa tulema.

Kirna külastaja on pigem linnainimene, mõisa saabunud huvireisija, teadliku patsiendi või ekskursandina. Seega algab vaimne muutumine olulisest kesk-konnavahetusest, kusjuures pargis pakutavad looduslikud vormid toetavad seal jagatavat sõnumit. Kirna parki Paide–Türi maanteelt sisse pööranu viib tee kergelt mäkke. Mõisahoone keskel asuvast saalist avanevad maja ette ja taha ukсед, mida hoitakse suvel lahti ning mille kaudu maja ees seisja võib näha maja taga tõusvat maastikku. Seega saab külaline jälgida paljusid valguse, temperatuuri ja perspektiivi varjundeid, mis toetavad lugude sõnumit. Lisaks eriliste energiatega tajule õpetatakse mõisas vabanema stressist ja selle eelduseks olevast egost, vabanemine loob eelduse spirituaalsele, ent ka füüsilisele muutumisele (haigustest paranemisele).

Helle: Kui inimene mõtleb, et ma olen ise nii võimas, siis tema ego on nii suur, et ta ei suuda tunnistada, et temast väljaspool veel midagi võimsamat on, et ta on väga väike tolmuksübe kosmoses, galaktikas, universumis. Nii et me peame sellega arvestama, et jätame ego ukse taha, võtame kõik vastu, mis on hea ja siis te tunnete et sellest käigust on kasu. Füüsikud ütlevad, elektromagneetiline madalsageduslik võnne, mis siin toimib inimesele. Ja see raputab inimese paika, selle mis on paigast ära. [---] Aga inimese tahte jõust sõltub väga palju, mis tema kõrvade vahel on. Kui tema on ikka egoga inimene, tema õppetund oli selline, las ta olla, haigus on ka õppetund. Gunnar Aarma ütles ka omal ajal, et kui te jääte vähki, siis jumal tänatud, siis te saate väga kiirelt arengus edasi minna.

Tervenemine ning isiksuse areng on uusvaimsetes tõlgendustes olemuslikult seotud (McGuire 2008: 119; Hanegraaff 1996: 43). Seos, mis ühtaegu tõukub nii institutsionaalsest tavameditsiinist kui ka mõtestamata või materialistlikelt alustelt mõtestatud argielust, kirjeldab kehalise ja personaalse kogemuslikkuse kaudu individualistlikku kultuuri, milles enesega tegelemisel, enese tundmaõppimisel, eneseabil ja -arengul on indiviidi sisemusse suunav fookus. Teadmised, informatsioon ning vajalik kultuurirefleksioon suunavad uusvaimset (enese)otsijat sarnast mõtteviisi järgivate rühmade, praktiseerijate ja tervendajate juurde. Individualistliku fookuse kaudu mõtestub vaimne areng kahe mõistmisala, teadliku ja alateadliku vahekorra kaudu. Teadvus ja alateadvus moodustavad vastandasetuse, kus alateadvus tähistab inimese enese sees peituvat esoteerilist keskkonda, mis sisaldab võimet kehaliselt terveneda ja sellega seoses spirituaalselt teiseneda. Teisalt tähistatakse sõnaga “teadvus”

sageli ka inimese vaimset selgust, mis sarnaselt mõistega “teadvusele tulek” tähistab ühtviisi nii eelmisest seisust ärkamist, (enese)teadvusele tulekut kui ka teadmiste saamist.

Antoine Faivre on esoteerika ühe tunnuseks toonud esile püüdluse inimkogemust universaalselt hõlmava teadmise, *gnosise* järele (Faivre 1987: 157). Nii iseloomustab esoteerilistest teemadest huvitunuid ka üldine uudishimu maailmas toimuva vastu. Selle rahuldamiseks kasutatakse esoteerilise kirjanduse ja koolituste kõrval peamiselt meediat: dokumentaalfilme, tervise- ja populaarteaduslikke ajakirju, internetiallikaid. Uudishimu taga olev püüd leida argikogemusest kõrgemal seisev ja seda kogemust korrastav narratiiv on see, mis üheltpoolt hoiab esoteerilisi ideid koos, teiselt poolt rakendab neid praktikas ja loob. Intervjuumaterjale analüüsides ning maaväljadega seonduvat klubi-tegevust jälgides torkab silma mitmesuunalist tegevust koos hoidev eesmärk, mida tähistatakse sõnaga “informatsioon” (informatsiooni saama, jagama, ent ka infot võtma). Seega tähendab püüdlus teadmiste järele mõistmist, mis seob vaimset ja materiaalselt maailma mõtestajast lähtuvalt.

Helle: Ja neid näiteid on palju ja palju ja tuleb kogu aeg juurde, ja väga rasketest haigustest on inimesed välja tulnud ja terveks saand ja kerge-matest asjadest rääkimata. Need, kes on MÕISTNUD, suudavad oma maatriksid ära lahendada.

Mõtestamis- ja mõistmispüüd sisaldab esoteerilises raamistikus kahtlemata arutelu kuuldu ja kogetu ratsionaalsuse üle, selle üle, kas vaimne või füüsiline kogemus on tõeline, ent samavõrra sisaldavad need arutelud ka küsimust legitiimsusest ning tõlgenduste ja valitsevate diskursuste omavahelistest suhetest. Nii võib “mõistmises” näha ka tõlgendustraditsiooni omandamist, võimet ja julgust seletada elu laiemalt erinevates olukordades.

Maast või kosmosest tulevad kiirgused kirjeldavad kahte põhilist telge uusvaimses õpetuses: seda, et loodus elab ning inimesel on võimalus kõnetada loodust, kohti ja ajas kaugeid sündmusi. Teine õpetust läbiv telg on vaimne eneseareng, mis on eeldus looduses, ajaloos ja inimkultuuris peituva tarkuseni jõudmiseks. Areng tähistab “vaimsete asjadega tegelemist”, milles osalemine tähendab kasutatavate motiivide ja lugude tundmist, ent mille loovaks allikaks on valgustav mõistmine.

Esoteerilise mõttevoolu ajaloolised tunnusjooned

Usundiloolane Wouter Hanegraaff on sõnastanud ühe oma artikli pealkirja “The Birth of Esotericism from the Spirit of Protestantism” (Hanegraaff 2010), ta seob artiklis esoteerika kui analüütilise mõiste kujunemise 17. sajandi protestantlike autorite Jacob Thomasiuse ja Ehregott Daniel Colbergi teoloogiaalaste töödega. Esoteerika mõiste on neis töödes piiritletud negatiivsuse kaudu: üsna selgelt määratletakse see, mis jääb “õigest teoloogiast” väljapoole. W. Hanegraaffi sõnul oli tegemist ühiskondliku mõtte jagunemisega uutel alustel, kusjuures filosoofial, teadusel ja teoloogial oli oma õigus ja aktsepteeritud intellektuaalne ruum. Esoteerika jäi nende intellektuaalsete alade mitteametlikuks eikellegi- maaks (Hanegraaff 2010: 211). Ka teadusliku mõtte poolest sisaldas ametlik ja mitteametlik (alkeemikute, maagide ja ravitsejate poolt harrastatav) teadus tänapäevase loodusteadusliku mõtte seisukohaga kokku käivaid ja sellest fantaasierikkalt eristuvaid ideid. Kuninglike akadeemiate alluvuses töötavad komisjonid määratlesid teadust kui ühiskondlik-poliitilist jõudu, mis kasutas avalikku arvamust sotsiaalse (kapitalistliku) moraali kujundamisel. Seda ühiskondlikku mõtet jaotavat protsessi markeerib tänapäeval mõiste “alternatiiv”, mis tähistab intellektuaalsete alade piire, hõlmates normist väljapoole jäävat ametliku ideoloogiaga olemuslikult seotud iseorganiseeruvat mõttesuunda. Alles postmodernistlik tolerantsus on andnud sellistele aladele võrdse võimaluse kasutada avalikku sõna, tegeleda näiteks äri- ja koolitusega.

Antoine Faivre on esoteerika esilekerkimist seostanud veelgi varasema perioodiga, 14. sajandil alguse saanud universumi sekulariseerumisega (*secularization of the cosmos*), milles loodusteaduste areng on nii toetanud kui ka täpsemalt määratlenud esoteerilisi mõttesuundi (Faivre 1987: 157). Looduse kui toimiva ja kindlatele seadustele alluva süsteemi tundma õppimine väljendus kahe-suunalise arenguna: ühelt poolt kitsenes looduslike protsesside tundma-õppimisel üleloomuliku pühaduse sfäär, teisalt sai loodusmaagia renessansiaja aktiivse, ühiskonnas ja teaduses otseselt osaleva filosoofi-teadlase võttestiku aktsepteeritud osaks. Antoine Faivre on selletõttu renessanssi määratlenud ka kui üht etappi natuurfilosoofia arengus. Naturaalmaagia (*magia naturalis*) tähistab looduse okultsete jõudude tundmist ja kasutamist. Neid jõude peetakse looduslikeks, sest neid nähakse objektiivsena looduses. Ent eelmainitud kahe-suunalise arengu mõjul võib maagiat sel perioodil vaadelda ka esoteerilisest aspektist teaduse ja religiooni ühendamise katsena. Antoine Faivre mõistab maagiat selles kontekstis valge maagia või teurgiana, millel on oma kindlad nimed, riitused ja loitsud, et aidata inimesel leida kontakt füüsilise, jumala poolt loodud maailma välise olemusega (Faivre 1994: 66–67).

Antoine Faivre'i tööde mõjul on hakatud esoteerikat nägema erinevaid nähtusi ühendava mõttevormina. Tema seisukohad tuginevad sellistele varauusaegsetele salateadustele nagu astroloogia, alkeemia, maagia, renessansiaja uusplatooniline ja hermeetiline kirjandus, teosofia, *prisca theologia* või *philosophia perennis* (teoloogia haru, mis otsib ajaloo jooksul erinevate allikate kaudu edasi antud keskset tõde, mille õpetajateks olid näiteks Zoroaster, Hermes Trismegistus, Orpheus, Pythagoras jt). Raamatutes *Modern Esoteric Spirituality* ja *Access to Western Esotericism* (Faivre & Needleman 1992: XI–XXX) on sama autor võtnud kokku kuus esoteerikat iseloomustavat ideed, millest esimest nelja peab autor esoteerika määratluse puhul peamisteks, viimast kahte aga vähemolulisteks.

- 1. Vastavuste idee** on keskse tähendusega, sest see viitab Hermes Trismegistuse kuulsale arusaamale “kuidas ülal, nõnda ka all”. See kontseptsioon peegeldab ettekujutust mikro- ja makrokosmosest ning nende igavesest läbipõimitusest. Selle järgi on terve universum “imede teater”, hulk mõistatamist ootavaid hieroglüüfe, kõiges sisaldub märk, müsteerium, saladus. Seejuures võib eristada kaht tüüpi vastavusi: esmalt looduslikud, mille järgi toimib vastavussuhe seitsme planeedi ja seitsme metalli vahel, planeetide ja kehaosade või sotsiaalsete rühmade vahel. Teisalt toimib vastavussuhe ka looduse (kosmose) ja ajaloo ning isegi kindlate (pühade) tekstide vahel – nii saab üht uurides aimu ka teisest.
- 2. Loodus elab** kosmilistes vastavustes, ent sisaldab endas ka selliseid varjatud teadmisi, mida tuleb lugeda kui mitmekihilist, ilmutuslikku raamatut. Maagia, renessanslikus maailmapildis nii keskne mõiste, esindab loodust igas aspektis aktiivsena, täis ringlevat elustavat valgust või sisemist tuld. Seda mõistnule sisaldab maagia teadmisi looduses toimivatest vastavussuhetest, mis väljenduvad erinevates maagilistes praktikates (talismanide, magnetite, kivide, muusika kasutamine ravimisel). Erinevatest maagilistest praktikatest toob see idee esile *gnosise* – valgustava teadmise otsingu.
- 3. Ettekujutus ja vahendamine** on kokkukuuluvad mõisted, mis ühelt poolt viitavad ettekujutusvõimele kui hinge atribuudile maagilises kontsentratsiooniseisundis ning teisalt kontakti saavutamise võimele ülimalt tõde vahendavate sõnumitoojatega. Inglid, õpetajad või muud üleloomulikud olendid illustreerivad vahendamise rolli esoteerikas.
- 4. Muutumise võime ja kogemus** tähistavad üheltpoolt alkeemilist ühinemise ja uuestisünni loogikat, ent samaväärselt puudutab see ka muutumist ja uuestisünni vaimse otsija teekonnal ning õpetaja-õpilase suhetes.

5. **Universaalse äratundmise** all mõistab Faivre mitte niivõrd esoteerikat, kui võrd uusaega laiemalt iseloomustavat ideed, mille järgi, sarnaselt *philosophia perennis*'ele otsitakse ja leitakse erinevates traditsioonides neid ühendavad aspektid, ning kõikides traditsioonides sisalduva teadmiseni jõudes loodetakse leida valgustav idee, ülim teadmus, *gnosis*. Seda analüüsid märgib autor, et esoteerika seisukohalt tuleb teha siiski vahet humanistliku, erinevate kultuuride vahel aktiivset tolerantsi otsiva arusaama ja loovamate, nii isikliku kui ka kollektiivse ilmutuse järele janunevate gnostitsistlike otsingute vahel, mis püüdnud erinevate kultuurinähtuste aluseks olevat varjatud teadmist. 19. sajandil alguse saanud tendents seisab ida-huvi ja võrdlevate religiooniuringute, uue akadeemilise distsipliini poolt alustatud rajal.
6. **Arusaam teadmiste edasiandmisest** tähistab üheltpoolt viisi, kuidas teadmisi õpetajalt õpilasele üle antakse, ent teiselt poolt kannab see laiemat initsiatsiooni ideed. Faivre märgib, et järjepidevus on jälgitav salauhingute tegevuses ja üldisemalt saladuste konstrueerimise meetodikas (Faivre 1994: 10–14).

Uus vaimsus kui mitmekülgset subkultuuri üldistav mõiste toetub esoteerilisele raamistikule, mille kaudu otsitakse erinevatest allikatest toetust eelloetletud hajasatele printsiipidele. Kirna mõisas jagatav õpetus, mis oma natuurfilosoofilise lähte tõttu kasutab just looduslikku keskkonda, seob esoteeriliste alustega hulga konkreetsemaid motiive, millest moodustub mõisaga seotud muistendipärimus. Need muistendimotiivid toetavad üheltpoolt pühalikkuse loomist ajaloo kaudu (viited keskaegsetele munkadele ja mõisa eellaseks olnud kloostrile (vt Kivari 2013)), teisalt energia kui reaalsust kujundava üleloomuliku jõu kaudu. Sagedased viited kosmosele, maailmaruumist õhkuvale kiirgusele, planeetidele või tulnukatele vahendavad üleloomulikku teadmist, mis kasutab teadlikult üldiselt ratsionaalseks-irratsionaalseks peetud mõistete piire. Elliott Oring on nimetanud muistendipärimust iseseisvaks “usu keeleks”, millest moodustub “tõe retoorika” (Oring 2008: 128), mis loomuldasa asetub tõe ja ebatõe piirile. Kui määratleda uusaegset tõe ühiskondlik-poliitilise ideoloogiana, mis tugineb loodusteaduslikel alustel seisvale haridusele, meditsiinile ja sekulaarsele inimkäsitlusele, puudutabki esoteeriline tõe retoorika ratsionaalsuse põhiküsimusi. Nii on uusaegne esoteeriline traditsioon osa ratsionaalsuse diskursusest, seda teemade ja mõistmisviiside kaudu ühtaegu nii vaidlustades kui ka kinnitades.

Maagiale omased mõistmisviisid

Uusvaimset maailma stigmatiseerivad omistused nagu oleks tegemist eba-teaduse, ebausuga, lihtsameelsete lollitamisega või petmisega (vt Uibu 2012: 345) jätkavad tõepoliitilisest jaotusest lähtuvat käsitlust usust (religioonist) ja teadmistest kui erinevatest mõistmist ja käitumist hõlmavatest aladest. Egil Asprem toob oma doktoriväitekirjas esile Max Weberi paljutsiteeritud postu-laadi modernismiga kaasnevast “maailma kainenemisest”. Max Weber viitab sellega loodusteaduste võimekusele maailma seletada, ent möönab, et ei ole olemas loodusele taandatavaid ning selles tähenduses objektiivseid vastuseid küsimustele väärtustest või sellest, kuidas peaks elu elama. Nii tõdeb autor oma väitekirja eessõnas, et “kainenemise” mõtteviis oli optimistlik loodussea-duste tundmaõppimise suhtes, ent pessimistlik väärtuste ja metafüüsika osas (Aspremi 2013: 1–2). Sellele vaatamata kinnitavad loodusteaduste ning spiri-tualismi piiri rikkujad, kelleks võib paljusid alternatiivide viljelejaid pidada, modernistlikku “kainenemist” mitte kui ajaloolis-sotsiaalset protsessi, vaid kui *probleemi* Euroopa intellektuaalses ajaloos (*ibid.*: 2, kursiiv lisatud).

Selle probleemi valguses on Wouter Hanegraaff püstitanud küsimuse, “Kui-das elas maagia üle maailma kainenemise” (*How did Magic Survive the Di-senchantment of the World*) (Hanegraaff 2003). Ta on vastanud sellele, viidates maagiale kui etilisele teoretiseerimisele (*etic theorizing*), millega peab silmas prantsuse filosoofi Lucien Lévi-Bruhli tähelepanuosutust asjaolule, et teadus-likkus ja loogika, nõndasamuti kui usk ei kirjelda kõiki kogemuste omandamise ja mõtestamise viise. Lévi-Bruhl lähtub oma mõistete selgitusel küsimusest, “kuidas inimõistus võib samal ajal olla nii ratsionaalne kui irratsionaalne” (Lévi-Bruhl 1949: 130, tsiteeritud Hanegraaff 2003: 372), millele Hanegraaff on lisanud omapoolse küsimuse, “kuidas võib seda mõista, et uurijad on tihti nii pimedad ratsionaalsuse-välise faktorite suhtes inimkäitumises ja uskumustes, sealhulgas ka selle suhtes, mida nad ise kannavad” (*ibid.*: 372). Lévi-Bruhli kasutatavad kategooriad “kausaalsus” ja “osalus” tähistavad inimkogemuses paralleelselt kasutatavaid epistemoloogilisi võtteid, millest esimene tähistab ratsionaliseerivat põhjus-tagajärg seosele rajanevat mõistmispüüdu, ning teine identsusele ehk olemuslikult kokkukuuluvusele rajanevate seoste loomist. Ehk-ki autor jättis need mõisted teoreetiliselt täpsustamata, on neid hiljem kasuta-nud ja arendanud autorid seda liini jätkanud. Nii täpsustab Stanley Yermia Tambiah, et kausaalsuse ja osaluse kaksikkontseptsioon kõnetab samaaegselt esinevat mõtte- ja tegutsemisviisi, mille vaatlus avab tee laia ent hämarasse teaduse ja religiooni vastanduse probleemistikku (Tambiah 1990: 86). Wouter Hanegraaff võtab arutelu selle termini sisu üle kokku, määratledes nii osalust kui ka kausaalsust kui inimõistusele omast spontaanset kalduvust, mis on

eristatud üht teisele eelistava ideoloogia poolt (Hanegraaff 2003: 178). Ometigi võib näha Lévi-Bruhli kontseptsioonide puhul veel üht tendentsi, mida autorid temale viidates on teinud. Nad on käsitlenud usundit ja maagiat kui erinevaid ontoloogiaid ja epistemoloogiaid rakendavaid mõisteid ning tegutsemissüsteeme, mida võib näha ka stigmatiseerimisvastase reaktsioonina ratsionalistlikus keskkonnas levivate maagiliste, rituaalsete jm praktikate käsitlemises.

Maagiline teadvus kui side

Eelnevalt visandatu viitab inimõtlemisele kui erinevaid seoseid loovale protsessile, mis kõnetab modernistlikku inimkäsitlust üldisemalt. Graham Harvey võrdleb hõimukultuuride rahvausundit ja euroopalikku ontoloogiat, milles inimese mina on isiksuse sisemine kvaliteet, temas endas paiknev eneseteadvus, samal ajal kui traditsioonilistes kultuurides rajaneb “mina” mitmesugustel traditsiooni ja füüsilise keskkonna seostel. Ta ütleb, et hõimukultuuride traditsiooniline usund ei keskendu üleloomulikule, vaid sisaldab seostel põhinevat mõistmisviisi. Ta julgustab sellist mõtteviisi rakendama ka teiste usundiliste kujundite analüüsil (“see maja on esivanem”, “see kivi on aktiivne”) (Harvey 2012: 209). Animistlike ja totemistlike kultuuride puhul pole oluline, mida teeb kivi või puu, vaid see, kuidas neid individuaalsetes ning sotsiaalsetes suhetes rakendatakse (Harvey 2012: 199). Samast ideest lähtub Nurit Bird-David, kes vaatlleb animismi kui “relatsioonilist epistemoloogiat” (Bird-David 1999). Ta rõhutab, et mitmesugused dualistlikud kontseptsioonid (füüsilise maailma ja inimeste eristamine, vaimu ja keha eristav inimkäsitlus) on läänemaises teaduses mõjutanud seda, kuidas on antropoloogia ja laiem kultuuride uurimine piiritlenud oma uurimisobjekti (Bird-David 1999: 68). Ta käsitleb teadmisi kahesugustena. Modernistlikus epistemoloogias kujuneb vaatlusobjekt erinevate nähtuste ja olemuste eristamises, mida ideaalsel puhul vaadeldakse neutraalsest vaatepunktist. Bird-David kasutab oma seisukoha selgitamiseks lause “mõtlen, järelilikult olen” parafrazeeringut “seostan, sellepärast olen”, ehk ma tean nii palju, kui oskan seostada (Bird-David 1999: 77–78). Seostamine on sealjuures identiteediküsimus, inimest määratlev mõistmisviis, mida Tim Ingold on oma kommentaaris artiklile nimetanud kahesuunaliseks vastastikuseks sensoorseks sidemeks: “Kui tegemist on mõistmisega, siis ei asu see ei inimese peas ega näiteks puu olemuses. Pigem sisaldub see üldises vastuvõtuaktis, mis kujuneb mõlema poole laiemas keskkonnas viibimise tõttu” (Ingold 1999: 82). Ingold laiendab erinevaid mõistmisviise ühiskonnas laiemalt levinud enesekohastele mõtteviisidele: “Inimesed tajuvad ümbruskonda kõikjal kahesuuna-

lisenä (*responsive mode*), seega mitte sisemise etteantud kognitiivse asetuse tõttu, vaid seetõttu, et üldse tajuda, peavad nad ennast maailmas paigutama ja jagama neid suhteid, mis sellega kaasnevad” (Ingold 1999).

Ehkki viidatud autorid on käsitlenud animistlikke kultuure, võib seda, millest nad animismi näitel räägivad, seostada Lévi-Bruhli poolt eristatud kausaalsust ja osalust tähistava printsiibiga. Kõik seda kaksikmõistet kasutanud autorid on olnud seisukohal, et need mõisted ei välista üksteist. Pigem on modernistlik ideoloogia väärtustanud neid erisusi erinevalt. Sellele ideoloogilisele lahknevusele rajaneb Wouter Hanegraaffi mõte, et esoteerika sündis (ehk määratles ennast) protestantluse mõjul. Samuti tähistab Kirna mõis kui maastikuliselt piiritletud ala ühte selgelt eristuvat laguuni, kus ühiskonnas hajusalt levinud esoteerilised ideed koonduvad valitsevale ratsionaalsuse diskursusele vastanduva sisemise loogika järgi. Olen seisukohal, et selleks sisemiseks loogikaks ongi eelkirjeldatud maagiline mõistmisviis, mis muudab suhet ümbruskonda Kirna mõisas ja sellest väljaspool.

Mitmed, kellega Kirna mõisast olen rääkinud, on maininud teed, mis kergelt mäkke tõustes suurelt maanteelt mõisani viib. Seda teed, astumist Kirna mõisa ruumi, on seostatud tähenduste muutumisega, rahunemisega, ettevalmistusega, “teistmoodi energiaga”. See spirituaalne transformatsioon, mille ootuses mõisas käiakse, sisaldabki teist tüüpi suhet ümbruskonda, kui valitseb mõisast väljaspool. Sel puhul seovad sealsed maastikuvormid: kõrged puud, nähtamatud, ent tajutavad energiasambad külastajat üheltpoolt teisiti üles ehitatud reaalsusega, milles loomuliku ja üleloomuliku piir haarab endasse visioonid, erinevad tajud ja kokkuvõttes ka spirituaalse tervenemise. Teisalt seovad mõisas otsitavad kogemused inimesi rikkalikku kogemuslugude võrgustikku, mille kaudu on võimalik luua sakraalset olevikku mõisa loodusliku ja ajaloolise keskkonnaga, samuti laiendada tähendusi suheldes teiste sarnaste kogemustega inimestega. Võime ja võimalus lugude ringis osaleda loob seda aktiivset suhet üheltpoolt inimeste vahel, teisalt aga ka ümbruskonnaga.

Mõisa patsientide lood

Viibisin 2010. aasta juulis ja augustis Kirna mõisas enamikul nädalavahetustest. See oli viimane suvi, mil Helle Anniko võttis külastajaid isiklikult vastu. Praegu võtab huvilisi vastu Helle õpilane ja endine patsient Henn Hunt. Külastajaid satub mõisa mitmesuguseid: suvisel ajal korraldatakse ekskursioone nii piirkonna huviväärtuste kui ka spetsiaalselt Kirna mõisa energiatega tutvumiseks. Viimasel puhul võeti inimesi vastu kindla korra järgi. Esmalt tegi Helle

sissejuhatuse mõisa saalis, kus tutvustas lühidalt mõisa ajalugu ja praeguse tegevuse spetsiifikat. Ta alustas oma kõnet alati tervitusega: “Tere tulemast siia imelikku mõisa!” Poolnaljatlevas toonis, mõisa tegevust imelikuks või lausa veidraks ning peast põrunuks tituleerides, tõmbas ta vahe mõisa kohta räägitavate lugude ja oma tegevuse vahele. Pärast sissejuhatust liikusid külastajad mõisa eesaeda, kus kindla korra järgi erinevate kohtade peal seistes kõneles Henn Hunt üldistest uusvaimsetest tõekspidamistest, mis puudutasid teadvuse ja alateadvuse suhteid, ego ja “kõrgema mina” vahekordi. Alates esimestest peatuspunktidest suunati külastajaid tähelepanelikult oma kehalisi tajusid jälgima: kindla punkti peal küsiti näiteks silme ette kerkivate värvide kohta, mille kaudu on võimalik määratleda inimese asukohta vaimsel arenguteel. Meditatiivne jalutuskäik mööda Paralleelmaailmade teed, kus Henu sõnul asuvad mitmed tugevad energiasambad, oli üks sissejuhatavatest toimingutest, mis üheltpoolt lõi rühmas vaikse süveneva meeleolu, ent andis ka jagatud kogemuse, mille üle järgmises punktis istudes enamasti arutleti.

Foto 1. Henn Hundi loeng. Kristel Kivari foto 2010.

Foto 2. Paralleelmaailmade teel. Kristel Kivari foto 2010.

Pärast eesaias toimunud sissejuhatust siirdusid külastajad maja taga asuvasse aeda, kus juhutati kätte täpsemad pingid, millel istudes on võimalik ravida teatud organeid või organigruppe. Aed on Kirnas jaotatud sarnaselt tavapärasele meditsiini-asutusele: on näiteks vereringe ja lümfide tegevust toetavad pingid, naiste- ja meeste osakond, kopsude, südame ja selgroo pink. Samas asub seal kõrval ka kõrgema mina pink, rahapink, needuste mahavõtmise pink ning koht, kus tegeleda andestamisega. Mõne tunni jooksul oli rühmal aega pinkide peal istuda, küsida nõu oma spetsiifilisemate probleemide kohta või arutleda üksteisega. Henn Hunt tegeles külastajatega, sageli pendliga määrates, kui kaua peab kusagil pingil istuma. Olgugi ravivaks jõuks maast või kosmostest pihkuv energia, rõhutatakse inimese teadlikku ja tahtlikku osalust enese terendamise protsessis. Henn selgitas seda järgnevalt:

Kuidas üldse inimese niinimetatud ravi toimub? Iga inimene ravib ennast ise. See ongi ainuke niiöelda moodus ravida. Ei ole olemas ühtegi tervendajat või ravijat, kes inimese terveks teeks. See on teil vale arusaam. On

olemas küll inimesi, kes näevad neid energiasid, neid haigusi ja oskavad selle inimese energiasid suunata. Nagu meil siin on aktiveeritud kohad, tugevad energeetilised kohad, kui ma näen, et sellel inimesel on just selle energiaga probleeme. Ja ma panen ta siia just kindla koha peale, mis tema energiale on vastav. Siis inimese, niiöelda, hing, meel ja keha kas võtavad neid energiasid vastu või ei võta, või võtavad natuke või ei võta, või võtavad nii palju, kui vaja on või ei võta nii palju. See sõltub sellest inimesest, ei sõltu see energiast, ei sõltu see minust, ei kellegist. Ainult kuidas on inimene valmis neid vastu võtma. Iga inimene tervendab ennast ise.

“Ise tervendamine” on osa uusvaimsete tõlgenduste õpetuslikest eesmärkidest, mis moodustab raamistikule mina-autoriteeti rõhutava iseloomuliku joone. Uusvaimsete praktikate järgijad ei ole kahtlemata, nagu Olav Hammer teemat käsitledes konstateerib, “autonoomsed, ajas ja ruumis vabalt ringi hõljuvad olendid”, vaid kindlas kultuurikontekstis paiknevad inimesed. Toetutakse õpetajatele, kuid lisaks on paljudele tervendamistehnikatele seatud ka autoriõiguste või kaubamärgi kaitse (neurolingvistiline programmeerimine, aura soma) (Hammer 2010: 53). Teisalt on uusvaimsete õpetuste paljususe põhjuseks ka kogu subkultuuri demokraatlikkus: inimesel peab olema võimalus valida just selline meetod või praktika, mis talle sobib. See nõue seab kogemuse uut vaimsust kujundavate väärtuste fookusse. Kogemus seob kogeja kindla tõlgendusraamistikuga, milles iseeneses tajutu omandab väärtusliku ning autoriteeti kujundava pagasi. Religioonipsühholoog Lewis R. Rambo nimetab 20. sajandil Lääne religioosse konversiooni kõige levinumaks vormiks just “kogemuslikku pöördumist”, mis kutsub inimesi proovima ning ise otsustama, kas pakutu sobib ning toetab (Rambo 1993: 15). Olav Hammer on toonud esoteerilise traditsiooni puhul olulisena esile müstilisi kogemusi kui diskursust kujundava strateegia üksusi (Hammer 2004: 373), milles uus ilmutus hinnatakse varasema teadmise ning kogemuse taustal ning millest kujuneb kaanon (Hammer 2004: 393). Sestap tulebki siinkohal mõista kogemust kui üht üksust, motiivi või lugu, millest kujuneb indiviidi suhe traditsiooniga ning selle traditsiooni sisemine dünaamika. Sellele viitabki Henn Hunt, kui ta nimetab inimese kaasatulemist, energiatega vastuvõtmist või mitte-vastuvõtmist, millest kujunebki kokkuvõttena isetervendamine.

Intervjuudest on selgunud, et kindla haiguse või suure probleemiga Kirna mõisa tulnud inimeste tee on teistsugune kui huvireisijatel. Erinevalt suvistest nädalavahetustest, külastajaid on palju, käivad inimesed, keda võib nimetada mõisa patsientideks, seal kogu aasta. Nii ongi kõik intervjuueeritavad nimetanud muuhulgas ka külma ja lumega pinkide peal istumist. Intervjuudest on koorunud välja Helle erinevad ravitsemisviisid: kõik on nimetanud tema võimet ravida telefoni teel, lisaks tutvustab ja soovib ta ka erinevaid tehnikaid, mida

on võimalik teiste autorite kaudu õppida. Ka Helle rõhutab inimese isiklikku panust ja vastutust ravi tulemuste kujunemisel. Tema sõnul peab patsient ise kaasa tulema, avanema, vaimselt arenema.

Patsientide tee mõisa

Mõisa patsiente, keda intervjuerisin, ühendas asjaolu, et pärast tõsisest ter- visega seotud kriisi läbimist on nad jäänud mõisa käima, sellest on saanud nende regulaarne spirituaalne vajadus. Ühiseks jooneks oli ka varasem huvi esoteerilise ja eneseabi teemade vastu, lisaks vastandav suhe tavameditsiini. Kohtumine Hellega, nii tavapärase kui mõisas pakutava ravi saamine, oma elu ning lähikonna ümberhindamine, samuti soov oma kogemusest rääkida, seda tutvustada, kujundab omamoodi kindla struktuuriga jutustuse. Kuna kogemused koonduvad vaimse transformatsiooni ümber, on lugude vaatlemine kohasem usundiuurimise kui rahvameditsiini kategoorias. Nagu eelpool kirjeldatud, asetuvad need kogemused ja lood laiemasse uusvaimsesse konteksti ning seovad endaga mitmeid kaasaegses usundis levinud motiive.

Peamiseks tavameditsiinile vastanduvaks põhimõtteks on inimese käsitlemine tervikuna, eelkõige vaimse ja spirituaalse olendina, kelle kehalised vaevused lähtuvad vaimsetest ja sotsiaalsetest takistustest. Intervjueeritavatest kolmel on diagnoositud vähk ning see on neid pannud küsima: mis ma tegin valesti, miks just minuga on säärane asi juhtunud. Haigust vaadeldakse kui ülesannet ja õppetundi, mis suunab otsima seoseid erinevate sündmuste vahel ja elu laiemalt mõtestama. Ühe intervjueeritava, Anu, huvi alternatiivmeditsiini vastu algas juba enne haigestumist, ka tutvus Helle ja teiste ravitsejatega oli saanud alguse varem.

Anu: Ma olin siis juba ise ka piisavalt palju ka lugenud selle kohta, raamatuid siis hakkas juba tulema vaikselt. Mina ei ole kunagi seda meelt olnud, et seda füüsisist ravida, vaid ma arvan, et kõik saab ikkagi alguse kõrvadevahest. Sest kui tagasi minna nüüd sellesse aega, kui mu mees lasi ennast puhastada, siis Hiiumaal oli üks Paul. Nad nimetasid teda kosmosepolitseiks, ka Helle ja nemad töötasid kõik käsikäes. Ja siis tema ütleski, et kosu klopsimine tuleb lõpetada ja tuleb töötada vaimuga. Ma olen nüüd ammu aru saanud, et see ongi õige ja ma olen üritanud ka oma lastesse seda süstida, et kui toimubki midagi halba su elus, siis et mida kõigepealt teha, et kuidas sellest lahti saada, et ma olen sellest kõigest väga suurt tuge saanud. Nad mõlemad ütlesid seda mulle Hennuga, et sinu aeg ei olnud täis, et sa pidid siia sattuma, et ma olen jube tänulik.

Minu välitöö Kirna mõisas oli hõlbus, sest pärast mõningast järelemõtlemist soovisid nii Helle kui ka tema soovitatud intervjueeritavad oma kogemusi avalikult jagada. Võimalus kellelegi rääkida lähtus soovist propageerida, tutvustada ja soovitada mõisas kogetud vaimset ja füüsilist muutust. Ehkki kõik patsiendid olid läbi teinud ka kõik vajalikud tavameditsiini pakutavad protseduurid, seostus tervenemine nende meeltes siiski mõisa kaudu leitud uues vaimses aluses. Vaatamata vastandavale positsioonile on tavameditsiini vaatepunkt lugudes olemuslikult kohal, väljendatakse kas arstide ignorantsust või imestust, analüüside paranemist ja eelkõige väga halva prognoosi seljatamist.

Eve: Ma tegelikult sattusin sinna nii, et mulle pandi hästi hull diagnoos, mulle anti kaks kuud elada ainult. Arst ütles, et nagu mitte midagi teha enam ei anna. See oli vähk jah, mul oli emakakaelavähk. [---] Mul ei olnud sellist mõtetki peas, et hakkam nüüd surema. Ma ütlesin arstile ka, et see ei ole võimalik. Seletab mulle, et suurt midagi enam teha ei anna, ta ei anna mulle mingit lootust, aga ta üritab teha, mis ta saab. Siis mul oli üks selline tuttav, kes ütles, et ära sa sinna arstide peale nüüd küll jää. Et mine sinna, sihuke koht on olemas. Kartsin natuke alguses, mõtlesin, et mismoodi ma nüüd lähen sinna võõraste inimeste juurde. Ei, võtsime kätte ja läksime sinna. Saime kõigepealt Hennuga kokku, siis tegi sellise peapesu ja siis Hellega ja nüüd ma olen täiesti terve ja arst imestab ka et mul ei ole enam mitte midagi viga. Aga ma olen muidugi hästi palju ennast muutnud.

Soov ületada vaimse ja füüsilise maailma lahusust ning võimalus, et Kirna mõisa kaudu saadud kogemus seda kinnitab, kujundab alternatiivset vaatepunkti ratsionalistliku dominandiga ühiskonnas. Selle kaudu võib viidata eelpoolnimetatud Egil Aspremi rõhuasetusele, et ratsionalistlik “kainenemine” kujutab endast tegelikult mitte otseselt fakti, vaid probleemi, mis hoiab erinevate vastandasetuste kaudu aktiivsena reglementeerimata rahvapärast diskursust. Sisemise rahulolematuse väljendumist haigusena võib tõlgendada ka vaimse maailma ratsionaliseerimisena, ent peamine, mis selles esile kerkib, on selle vastandasetuse vaidlustamine ja selle üle polemiseerimine. Arutlus küsimuse üle “mis sind Kirnasse viis”, oli ühe intervjueeritava puhul selgelt seotud vaimsete otsingutega, haiguse teema tuli sisse üheltpoolt suunava küsimuse kaudu, ent teisalt selge soovina mitte aktsepteerida vaimse ja füüsilise maailma lahusust.

[Mis sind Kirnasse viis?] Tarmo: Aega jäi üle. Ja siis ma tahtsin selgusele jõuda, mis see maailm on. Ma arvan, et Kirnas on väga unikaalne ja väärt vaatenurk. Sealt saab ideid ja iseennast. Näha oma elu natuke teises valguses ja leida puhkust. [---] Töö eluperiood oli nii, et mitmest eri

Foto 3. Mõisa külastaja pingil, mis ravib seljaga seotud probleeme. Kristel Kivari foto 2010.

eluvaldkonnast tuli neid tõukeid, mõni nimetab neid tagasilöökkideks, aga mina ütleks, tõuked. Ja siis sa hakkad otsima sihti. Ma olen neile tõugetele väga tänulik, sest muidu ei oleks ma õppinud seda, mis ma õppisin. [Kas sellega ei olnud mingit haigust seotud?] Noh, üks ikka oli haigust, sest kui meis on midagi viga, siis ma olen haige, kui ma ei ole õnnelik, siis ma olen haige. Kas füüsiliselt või vaimselt, siis vahet ei ole. Minu maatriks on sassis, ta ei ole harmooniline ja toimiv. Ma ei taha vahet teha neil.

Vaimse ja füüsilise maailma ühisuse tajumoodustab selle idee tuuma, mis loob poleemilise vastandasetuse kaudu materialistlikule teadusele põhineva maailmaga seoseid ja ühisosi. Nii märgib energia üheltpoolt füüsiliselt kirjeldatavat nähtust, ent tähistab samaaegselt nii kokkukuulumist, sidet kui ka sellest tekkivat elujõudu. Nagu Graham Harvey animismi käsitledes mainis, on tegemist identiteediküsimusega, seega olemise kujundamisega olemuslikult kokkukuuluvate seoste loomise kaudu. Nende puhul, kes teevad mõisa regulaarselt vaimselt kosutavaid reise, ei pruugi selline side tekkida igapäevases

lähiümbruskonnas, ka ei sobi selleks kaugeltki igasugune keskkond. Ehkki kahtlemata hajusate ning muutuvate piiridega, on nende inimeste spirituaalne identiteet seotud Kirna mõisa, sealsete looduslike vormide, energiatega, munkade ning Helle õpetustega, mis loob aluse ühisosale nii enesetajus kui ka sotsiaalses plaanis samamoodi mõtleivate inimestega. Aktiivne ja identiteeti määratlev seostamisvajadus loob eelduse kogemuslugude jagamiseks, mis omakorda kujundab Kirna mõisa kui vaimset keskkonda.

Tervenemisvisioonid ja maagial põhinev seos

Pärast tervenemist intervjueeritavate side mõisaga mitmekesistub. Selles on oma osa telefonikõnedel Helle ja Hennuga, nende kaugravi tehnikatel, mis tähistab selgeltnägemise teel loodatavat sidet, samuti mõisast kaasa saadud piltidel, postkaartidel või lühikestel tervendavatel või korrastava mõjuga vormelite kordamisel (kinnitused, afirmatsioonid ehk elu positiivses suunas kujundavad jaatavas vormis lausungid, numbrikoodid). Kohapeal läbiviidava ravi puhul tuleb pöörata tähelepanu ühest küljest inimeselt endalt oodatavale panusele ning teisalt sellele, kuidas mingi pink mõjub, ehk milliseid tundeid ja kogemusi mingi kohaga seostatakse. Kokkuvõtvalt võib Kirna lugude puhul jälgida, kuidas väljendatakse selle tõlgendusraamistiku piires inimkeha ja keskkonna sidet.

Nimetatud sidet väljendatakse erinevaid motiive kasutades, lugudes ilmuvad näiteks mungad ja tulnukad. Selles raamistikus on samaväärselt oluline kehaline komponent: erinevad tajud ja visioonid. Haigus kui kehas asetsev protsess, formaliseeriva inimõtte jaoks omamoodi esoteeriline hämarala, niisamuti kui maa sisemusest või kosmosest kiirguv energia, saab tajutavaks erinevate füüsiliste impulsside kaudu, mis nendega seotud lugusid tekitavad ja alles hoiavad. Erilise tunde kogemine on sage Kirnasse mineku eesmärk, see tunne kui tõestus irratsionaalse maailma olemasolu kohta moodustab oma-moodi sõlmpunkti. Sellest alates saadakse teada, et “koht töötab”, selgelt hea või selgelt halb tunne annab võimaluse positsioneerida eneses toimuvat: kui kuskil seistes hakkab halb, siis tuleb seal seista niikaua, kuni olemine paraneb, see tähendab, et vajalik toime on saavutatud. Teisalt võib halb tunne olla märk ka ebasoovitavast asukohast. Ebamugavus kui haiguse ravi ning sellega teadlik ümberkäimine on üks autoriteetide pakutavaid spetsiifilisi teadmisi. Henn juhendab, kuhu patsient peaks liikuma ning kui kaua peab istuma, et individuaalselt vajalik ravi kätte saada.

Ryczard: Ükskord küll ronisime sinna. Seal koha peal, kuhu on need postid pandud. Ma hakkasin nii halvasti ennast tundma, et lasime jal-

ga, nii kiiresti kui saime. Siis Henn ütles, kas ma ütlesin teile, et sinna peab minema? Sellepärast ongi nii, et ei tasu sinna ronida, kuhu sa ei tea. Küsi, sulle räägitakse ära. Need on eriti puhta hingega, kes on eriti kõrgele jõudnud, et need näevad, ei ole midagi teha.

Mõisa park on jaotatud erinevate “osakondade” vahel, mis siiski ei järgi kuigi jäika loogikat. Erinevate organite ja organirühmade vahel asuvad vaimset ja sotsiaalset poolt reguleerivad pingid. Järgnevad tervenemislööd on seotud mõisa eesaias paikneva kosmiliste operatsioonide pingiga, mida olen kuulnud nimetatavat ka laeva pingiks. Pingi nimetus ja seal toimuv on seotud Helle spirituaalsete meetodite ja visioonidega. Helle reaalsust kujundasid mungad, kosmilised kaaslased Siiriuselt ja peaingel Miikael. Kui esimesed on tegelased, kellele Helle muu jutu sees viitas (“Praegu on viis munku väljas”), siis peaingel Miikael tähistab abstraktsemat vaimset transformatsiooni. Helle äärmiselt dünaamilised tõlgendused ja viited puudutasid mitmeid ravitsemistehnikaid, visioonlikke ja reaalseid kujusid ning hulgaliselt mõisa külastajatega seotud lugusid. Nagu eelpool kirjeldatud, oli kanali tähendus Helle tõlgendustes kanaldamistehnikast laiem. Kanal kui metafoor või visioon kirjeldab ja kujustab seost vastava spirituaalse olendiga. Jõudu või energiat suunatakse kanali kaudu, ühtlasi moodustab energiakanal sideme maapõue ja kosmose vahel.

[Kas kanalravi on galaktikaga seotud?] Helle: *Jah, jah, kas peaingel Miikaeliga või mõnede muude kosmiliste abistajatega, mul on neid ikka väga palju, Siirius B omad või mungad. Ja nendega on nii, et ma palun lihtsalt abi. Ja on aidanud.*

Helle kirjeldused, kuidas ta inimesi ravib, sarnanevad sellega, kuidas kirjeldavad inimesed enesega pinkide peal toimuvat. Nii laevale kui munkade ligiolule viidatakse enamasti Helle kaudu, seega oli Helle autoriteet mõisa lugude kujunemisel ilmselge. Reaalsus, kus tegevus toimub, on ühtaegu nii füüsiline kui ka immateriaalne. Üheltpoolt toimub ravi protseduur “välja tasandil”, teisalt on võimalik organit “hoida peo peal”, patsient ise endaga toimuvat päriselt ei taju, ent tegevusel on ometi olemas pealtvaatajad.

Helle: *Üks inimene oli infarkti põdenud, kõik nägid, kuidas ma töötan. Tema südame võtan peo peale ja hakkan seda puhastama. Ütlen kohe, mis-kus vead on, veresoontes või kuidas seal on ja siis puhastan, puhastan, puhastan, panen õige energia peale ja annan siis südame tagasi. Ja tema kogu aeg selle töö ajal tunnetab nagu kassi sabaga oleks silitatud. Ja teised ka: “Issand jumal!” ja nii suur kühm on siin kahe käe vahel ja tuksub ka veel, inimesed, kes pole üldse midagi näind. Selliseid asju on küll ja küll.*

Nii nagu tervenemislugudes väljendatakse sageli arstide positsiooni, on nendes kohal ka Helle. Nii kujunebki lugu kolme vaatepunkti vahel: tavameditsiini, Helle visioone ja patsiendi füüsiliste tajudega seotud vaimset ümbersüüdi arvestades. Briti antropoloog Susan Greenwood on oma teoses *Anthropology of Magic* kasutanud terminit “maagiline teadvus”, millega ta tähistab “mütoloogilist, laiendatud teadvuse seisundit, mida võib tõenäoliselt kogeda igauks; mida väljendatakse väga erinevates situatsioonides ja kontekstides ning mis mõjutab nii kosmoloogilisi vaateid, individuaalset käitumist kui ka sotsiaalseid struktuure” (Greenwood 2009: 4). Sealjuures on maagiline teadvus mõistatav üksnes kultuuri ja sootsiumi kaudu, milles see avaldub. Inglise antropoloogile Evans-Prichardile viidates on autor rõhutanud, et maagia avaldumist võib mõista kui suhete loomist erinevate üksuste vahel kindlas süsteemis, kus tähendused kujunevad vaid suhtes teineteisega ning see suhe omakorda saab tähenduslikuks üksnes seoses institutsionaalsete süsteemidega, seega osana suuremast suhtevõrgustikust” (Greenwood 2009: 100). Selline, assotsiatsioonidel põhinev maagiline tunnetus ja sellele omane keel rõhutavadki neid meediu-me: Kirna puhul kanaleid, välju ja energiasid, mis seovad erinevaid entiteete, nagu mungad ja kosmilised kaaslased. Samas esinesid Helle jutustustes mitmesugused tavamaailma autoriteetid või patsientide puhul arstid, kes seovad mõisa alternatiivset tegevust domineeriva kultuuriga.

Anu kirjeldab mõisas kogetud raviprotseduuri, milles vaimse ja füüsilise maailma vahel ei ole selgelt eristuvat piiri ning milles kajastub Helle visioonlik perspektiiv.

Anu: Aga... meeletult palju ta [Helle] tegi nende munkadega. Ta ütleski, et hämmastav, et sinu juurde tuleb alati piiskop, et ta käib väheste juures. Ja see peatervendaja munk just, et muidu tavaliselt on need tavalised mungad, kes tervendavad, keda nemad näevad seal. Ja nemad on lasknud mul katsuda ka. Tähendab... ma tunnen energiat... ma ei näe midagi. [Seletage, mis moodi see on.] See tähendab seda, et kätes hakkab liikumine. Kätes hakkab surin, tohutu surin. Kui ma lähen nendesse kohtadesse, eriti viimasel ajal. Kuna ma ilmselt olen nüüd vabanenud sellest oma hädast, siis ja mu vaim on vaba, siis hakkavad muud muutused mu ellu tulema. [---] Ja tegelikult on see saatus, paneb paika.

Nagu eelpool nimetatud, on patsientide kirjeldustes olulisel kohal kosmiliste operatsioonide pink. Sellel pingil tajutakse oma keha erilisel viisil, keha sees asuvaid organeid nähakse, nende kallal tegutsemist tuntakse erinevate tajude kaudu. Kosmist operatsiooni võib tõlgendada kui raviprotseduuri kulminatsiooni, millele on eelnenud tutvumine Hellega ning ettevalmistus “vaimse puhastumise” näol.

Eve: see on kosmiliste operatsioonide pink, kus sa tõepoolest tunnend, kuidas ta kisub sul seest kõik... Hakkab kohe sees keerama, nii et sa tunnend et sinuga tegeleb see pink. [Aga kas ta seletas ka enne, et mida oodata?] Jajaa, ikka, ta ütles, tunne, istu niikaua kui sul see tunne on, et kas sa tunnend et sul hakkab seal sees midagi keerama. Ja niikaua pead seal olema kui see keeramine ära läheb. Ja ma ei kujutanud ette et seal võib üldse midagi juhtuda. Ikka lähed ju küll, kui ta ütleb. Ja oligi nii... keegi mehike seest nagu kriipsutab sind just selle koha pealt kus see [vähk] nagu oli. Seal pingi peal ma muidugi käin ka praegu igaks juhuks. Ilmselt see kosmiliste operatsioonide pink selle mult välja võttiski, sest et seal peal pidi see... operatsioonide laev olema nagu – ufolaev on selle pingi kohal. Et tegelikult sellest laevast nagu juhatakse seda opereerimist.

Organite tundmine ja selle kirjeldamine energiatakistuste või, vastupidi, sujuva voolu kaudu kujustab haigust kui tõket dünaamilises ühenduses inimkeha ning seda ümbritsevate energiatega kokkukuuluvuses. Energia kui ühendav või tervendav printsiip peab läbima keha selleks, et see oleks liikuv ja toimiv. Ühelt poolt tajutakse mõisas energiakohti igasuguse kehalise impulsi kaudu, ent enese teadlikku tervendamist kujustatakse energia saatmise kaudu vastavasse organisse, energiavoo enesest läbi laskmise kaudu. Kui see protseduur jääb kuhugi pidama, tajutakse selles organis haigust või probleemi. Maagiline ühisusel või osalusel põhinev teadvus, kui Susan Greenwoodi terminit kasutada, on sel puhul jälgitav psühholoogilises vaates. Nõnda tekib “mütopoetiline reaalsus”, kus eriti tähelepanelikult kehalisi impulsse jälgides ning neid sellele reaalsusele vastavalt kujustades tekib jagatav visioon, mis on samaaegselt nii füüsiliselt tajutav kui ka maailma ülesehitust kajastav või kujundav. Nii tähistabki tervenemine ühinemist selle mütopoetilise reaalsusega, kus lugusid müüdi osa selles tuntakse füüsiliselt, seda elatakse oma kehas läbi.

Ryczard: Vaat seal laeva pingi peal on väga imelikud asjad toimunud. Seal on see niimoodi kontsentreeritud. See on nagu meditatsioon. Seal on niimoodi, et tõesti ma võin ütelda, et ma nägin, kuidas puhastatakse minu soont. Ei, ma ei näind midagi, et seal mingid inimesed, ei. Aga ma nägin täitsa pulseerivad sooned ja kuidas neid puhastatakse. Ja istusin, Maiale ütlesin, Jeesus Maria! Vaata mis toimub! [Naerab. Ise nägite ennast kõrvalt?] Jaa, jaa. Silmad niimoodi kinni ja esimene kord ma istusin, ma midagi ei tundnud. Teine kord. See ongi niimoodi, et alati ei ole seda. Seal pead niikaua istuma, kuni sul mingi valu või probleem, kuni ta kaob ära. Aga siin on ka niisugune asi, et sa pead seda väga uskuma. Sa pead selle peale kontsentreeruma. Kui sa istud seal trullalaa, see on lollus, kes seal on, mis laev, see on idiotism, siis ei toimugi midagi.

Kontsentratsioon, mediteerimine, ning tajude tõlgendamine on kui muutus ühest tõlgendus- ja interpretatsiooniraamistikust teise. See on võrreldav sellega, mida inimesed on rääkinud tunnetavat mõisani viivast teest üles minnes. See on üleminek ratsionaalsest intuiitivsesse, milles osalus ja ühisosa mõisa füüsilise keskkonna ja müütilise reaalsusega kujundab inimese identiteeti ja seda, kuidas ta maailma tajub. Erinevate aspektide väärtustamine selles tajus, mingi ratsionaliseerimisprotsessi suunava mentaalse mudeli ümberkujundamine lähtuvalt otsesest, intiimsest ja identiteedist lähtuvast suhtest loob aluse intensiivsete ning loovate maagiliste visioonide tekkeks. Tõlgendajad lähtuvad usaldusest Helle visioonide vastu, samuti tõlgendusi saatvast seisukohast, et maailmas eksisteerib midagi põhimõtteliselt teadusevälist või vähemalt veendumusest, et teadus ei ole jõudnud maailmas veel kõiki nähtusi ära seletada. Sealjuures on selgitustel alati oma personaalset ja sotsiaalset fookust: teooriad vastavad küsimustele, kuidas paremini oma elu elada. Maa alt või kosmosest kiirguv energia saab tähenduse üksnes siis, kui see inimest aitab, mungad ja kosmilised kaaslased sekkuvad samuti vaid selleks, et pöörata tähelepanu füüsilise ja vaimse maailma lahutamatusse tervisega seotud küsimustes.

Eve: See energia, mis maa-alt tuleb... me kõik oleme ju maa tegelikult eksju. Ja me liigume ringi, me kaotame kohutavalt palju seda energiat ja kui me saame sealt seda õiget energiat juurde, siis ta paneb nagu need organid jälle õigetpidi tööle. Kui istud igavese rahu pingil, sa näed kuidas seal sihuke juga läheb ülesse. Noh niisugune tunne nagu all oleks pirn ja näitaks valgust ülesse. Mina näen sellist nagu oleks hall. Et läbi selle vaadates seal taga on kõik hägune. Nii tugev energiasammas. Ja alati, kui me lõpetame, siis me sealt seda energiat nagu käega katsudes võtame. Sa tunnend kuidas tuleb soe. Käega tõmbad, hakkab nagu torkima. Et sa tunnend seda energiat. Et ma olen alati mõelnud, et me võtame seda energiat sealt endaga kaasa. Sa füüsiliselt tunnend, et mingi asi tuleb su sisse. See annab sulle ju head jõudu.

Kirna mõis kehastab otseses tähenduses kultuslikku miljööd, kus uusvaimses raamistikus levinud ideed koonduvad loovalt külastaja vaimse muutumise ja füüsilise tervenemisprotsessi ümber. Liikumine materialistlikust argimaailmast mõisa parki tähistab väärtuste muutumist. Üheltpoolt tähendab see vaimse ja füüsilise maailma piiride segunemist, kus vaimne asetub alati ettepoole, teisalt märgib kehaliste tajude tähelepanelik jälgimine ja nende interpreteerimine rõhuasetuste muutust erinevates mõistmisviisides. Intuiitivse ja loovalt seostele rajaneva mõistmispüüu esile kerkimine markeerib “maagilist teadvust”, mis omakorda loob ja korrastab inimese muutunud ja laienenud identiteeti.

Kokkuvõtteks

Kirna mõisa ümber tekkinud intriig puudutab ratsionalistliku ühiskonna peamisi teemasid: arutelu selle üle, kas ei ole tegemist hullumeelsuse või petmisega. Selles valguses saab mõisaga seotud kogemuslugudele anda ilmselge tõe- ja mõistmisviisi tähenduse, mille eesmärgiks on luua tähendusi ja tõestusi, mis argumenteeriks rääkijate tegevust materialistliku maailma küsimustes.

Mõis moodustab maastikulise ja tõlgendusliku terviku, mille paiknemine on sealsetele külastajatele sümboliliselt ja realselt sarnane. Mõisa sõidetakse Eesti eri paigust, Helle sõnul kohalikke seal ei käi. Samamoodi on koha vaimse tasandiga: see on igapäevastest suhetest ja arusaamadest kaugemal, selle mõistmise ja omandamiseni peab käima spirituaalse tee, et vaimselt puhastuda. Nii nagu esoteerilisi teemasid hakati märkama nende vastandumise kaudu õigele usule ja tõesele, teaduslikule teadmisele, kõnetavad mõisaga seotud tervenemislööd tavameditsiini, sellele ühtaegu vastandudes ning sellest lähtudes.

Dünaamiline tõlgendusmaastik, mis lugedes kajastub, seob endasse erinevaid motive, ent nende nende kasutuse määrab peamiselt kaks telge: ühelt poolt see, kuidas erinevad mõjutajad: mungad, tulnukad, maakiirgus või energiakanalid kõnetavad inimese isiklikke ning sotsiaalseid teemasid. Teiseks eesmärgiks on luua lahutamatu ühtsus keha, vaimu ja keskkonna vahel nii, et see ei lõhuks seda ratsionalismi, vaid väärtustaks intuitsioonil ja individuaalsel autoriteedil põhinevat tähendusloomet. Selle, ratsionalismi ning loodusteaduslikku "kainenemist" tähistava ideoloogilise veelahkme ületamine tähistab ühtlasi uuenenud ettekujutust endast, ümbritsevast keskkonnast ja inimsuhetest. Sellisel puhul on rääkija osalusel mõisa kaudu jagatavates luguderõngis identiteeti üles ehitav eesmärk. Vastavat interpretatsioonivõimet omandatakse omakorda psühholoogilise osalustunde kaudu selles müütilises reaalsuses, mis kehaliste tajude kaudu on võimeline olema ühtaegu nii materiaalne kui ka immateriaalne.

Koht, mis aitab lugusid mõista, kehastab endas aktiivset mitteverbaalset suhet keskkonnaga, mis põhineb omakorda muljel kui looval ning mitmekihilisel teadmisi ning tähendusi kujundaval olemisvormil.

Järelsõna

2013. aasta südasuvel, käesoleva artikli toimetamise ajal, jõudis minuni teade Helle Anniko surmast. Ehkki Kirna mõisa tegevusest juba mõnda aega eemal, seab see tõsiasi temast kirjutatu kindlasse minevikuvormi. Nõnda pühendan artikli Helle kui karismaatilise ning sõnaosava ravitseja mälestustele.

Kommentaariid

- ¹ Artikkel on seotud institutsionaalse uurimisteeduga IUT2-43 “Traditsioon, loovus ja ühiskond: vähemused ja alternatiivsed diskursused”.
- ² Intervjueeritavate puhul on kasutatud vaid eesnimesid. Intervjuud on lindistatud 2010. aasta suvel ja sügisel, erandiks on intervjuu Tarmoga, mis on lindistatud 2011. aasta augustis.
- ³ Siin ja edaspidi tähistavad jutumärgid tsitaati.
- ⁴ Vits tähistab siin tehniliselt erikujulisi nn nõiavitsasid. Ehkki traditsiooniliselt on kaevukohti otsitud painduvast puuksast (paju, sarapuu) kaheharulise vitsaga, mille harusid peab hoidja pihku võtma selliselt, et harud alla paindudes tagaksid vitsa kolmanda, ette suunatud haru pinge ning impulssidele erilise tundlikkuse. Tänapäeval kasutatakse enim kergest metalltraadist painutatud nn *L-kujulisi pööreleid*, mida maastikul või ruumis liikudes hoitakse õrnalt peos. Lisaks eelnimetatutele kasutatakse kergest metallist raami või tehakse järeltõu sootuks midagi kasutamata, interpreteerides üksnes kehalisi tajusid.

Kirjandus

- Altnurme, Lea 2013. Uus vaimsus, mis see on? Marko Uibu (toim). *Mitut usku Eesti*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus (ilmumas).
- Aspre, Egil 2013. *The Problem of Disenchantment: Scientific Naturalism and Esoteric Discourse, 1900–1939*. Amsterdam: University of Amsterdam.
- Bird-David, Nurit 1999. “Animism” Revisited: Personhood, Environment, and Relational Epistemology. *Current Anthropology* 40 (S1), lk S67–S91 (doi: 10.1086/200061).
- Faivre, Antoine 1987. Esotericism. Eliade, Mircea (toim). *The Encyclopedia of Religion* 5. New York: Macmillan Publishing Company.
- Faivre, Antoine & Needleman, Jacob 1992. *Modern Esoteric Spirituality*. New York: Crossroad.
- Faivre, Antoine 1994. *Access to Western Esotericism*. Albany: State University of New York Press.
- Greenwood, Susan 2009. *The Anthropology of Magic*. Oxford & New York: Berg.
- Hammer, Olav 2004. *Claiming Knowledge. Strategies of Epistemology from Theosophy to New Age*. Leiden, Boston: Brill.
- Hammer, Olav 2010. I did it my way? Individual choice and social conformity in New Age religion. Aupers, Stef & Houtman, Dick (toim). *Religions of modernity: relocating the sacred to the self and the digital*. Leiden, Boston: Brill (doi: 10.1163/ej.9789004184510.i-273.19).
- Hanegraaff, Wouter 1996. *New Age Religion and Western Culture. Esotericism in the Mirror of Secular Thought*. Leiden, New York, Köln: Brill.
- Hanegraaff, Wouter 2003. How Magic Survived the Disenchantment of the World. *Religion* 33, lk 357–380 (doi: 10.1016/S0048-721X(03)00053-8).

- Hanegraaff, Wouter 2010. The Birth of Esotericism from the Spirit of Protestantism. *Aries*. 10.2, lk 197–216 (doi: 10.1163/156798910X520593).
- Harvey, Graham 2012. Things Act: Casual Indigenous Statements about the Performance of Object-persons. Bowman, Marion & Valk, Ülo (toim). *Vernacular Religion in Everyday life*. Sheffield & Oakville: Equinox, lk 382–394.
- Honko, Lauri 1985. Rethinking Tradition Ecology. *Temenos, Studies in Comparative Religion Presented by Scholars in Denmark, Finland, Norway and Sweden*, 21, lk 55–82.
- Ingold, Tim 1999. Kommentaar Nurit Bird-David artiklile ““Animism” Revisited: Personhood, Environment, and Relational Epistemology”. *Current Anthropology* 40 (S1), lk S81–S82.
- Kivari, Kristel 2013. Veesooned ja energiasambad: töövõtetest tervishoiuni. Uibu, Marko (toim). *Mitut usku Eesti*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus (ilmumas).
- Latour, Bruno 1993. *We Have Never Been Modern*. Cambridge (Mass.): Harvard University Press.
- McGuire, Meredith 2008. *Lived Religion: Faith and Practice in Everyday Life*. USA: Oxford University Press (doi: 10.1093/acprof:oso/9780195172621.001.0001).
- Oring, Elliott 2008. Legendry and the Rhetoric of Truth. *Journal of American Folklore* 121 (480), lk 127–166 (doi: 10.2307/20487594).
- Rambo, Lewis, R. 1993. *Understanding Religious Conversion*. New Haven, London: Yale University Press.
- Tambiah, Stanley Jeyarajah 1990. *Magic, Science, Religion, and the Scope of Rationality*. Lewis Henry Morgan Lectures. Cambridge, New York: Cambridge University Press.
- Uibu, Marko 2012. Võitlus teaduse nimel: skeptilise aktivismi kujunemine, retoorilised võtted ning eesmärgid. *Ajalooline Ajakiri* 3–4, lk 337–357 (<http://ojs.utlib.ee/index.php/EAA/article/view/762/743> – 26. juuli 2013).

Summary

Esoteric Lore in Kirna Manor and Magical Mentality

Kristel Kivari

Keywords: embodiment, esotericism, Kirna manor, magic, new spirituality

The article introduces the ideas that are delivered at Kirna manor, which operates as an esoteric healing centre. The teachings of healer Helle Anniko include various mystical visions that are reasoned as a result of original location due to the energies of the earth and cosmos. Her teachings follow the overall pattern of esoteric ideas as described by Antoine Faivre. She is accompanied by visionary agents, such as medieval monks and extraterrestrials, who help and support her in the work of healing and teaching. The second part of the article introduces the narratives of her patients who associate their recovery with the spiritual transformation and mystical experiences, which they have

undergone under Helle's supervision. In these reflections, which touch the borders of both rational and mystical thinking, the magical consciousness could be recognised, which, according to Susan Greenwood and Graham Harvey, forms the conversion and transformation into a new spiritual understanding of the self and the environment. The process of healing involves sitting and meditating on special benches, which are located at the channels of cosmic and terrestrial energies. Bodily impulses and gained experiences form an access to the interpretation lore, which is framed by the dynamical viewpoints of medical doctors and Helle. The article is based on the fieldwork material and interviews conducted by the author.